

УДК 339.74

Циган Р.М.
старший викладач кафедри обліку, аналізу та аудиту
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

Костенко М.І.
студент
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського

РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ СТАБІЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ ТА ВАЛЮТНОГО КУРСУ В УКРАЇНІ

DEVELOPMENT OF A MECHANISM STABILIZING THE MONETARY SYSTEM AND THE EXCHANGE RATE IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено теоретичні питання, пов'язані з проблемами регулювання та стабілізації валютної системи та валютного ринку України. Проведено аналіз валютної системи України, де визначено основні суб'єктивні та об'єктивні фактори впливу на стабілізацію валютного курсу в країні. Розглянуто існуючі методичні підходи регулювання та фіксації валютного курсу та розроблено найбільш оптимальний системний підхід до стабілізації курсу національної валюти в країні. Зроблено відповідні висновки, виявлено певні закономірності щодо подальшого розвитку валютної системи України та надано обґрунтовані рекомендації.

Ключові слова: валютна система, валютний курс, системний підхід, девальвація, ревальвація, інфляція, валютні обмеження.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы теоретические вопросы, связанные с проблемами регулирования и стабилизации валютной системы и валютного рынка Украины. Проведен анализ валютной системы Украины, где определены основные субъективные и объективные факторы, влияющие на стабилизацию валютного курса в стране. Рассмотрены существующие методические подходы к регулированию и фиксации валютного курса и разработан наиболее оптимальный системный подход к стабилизации курса национальной валюты в стране. Сделаны соответствующие выводы, выявлены определенные закономерности по дальнейшему развитию валютной системы Украины и предоставлены обоснованные рекомендации.

Ключевые слова: валютная система, валютный курс, системный подход, девальвация, ревальвация, инфляция, валютные ограничения.

ANNOTATION

The theoretical issues related to the problems of regulation and stabilization of the monetary system and currency market of Ukraine. The analysis of the currency system of Ukraine is conducted, where the basic human and objective factors of influence are certain on stabilization of rate of exchange in a country. The existing methodological approaches and regulation fixing the exchange rate and the optimal developed a systematic approach to the stabilization of the national currency in the country. Corresponding conclusions revealed certain patterns, for further development of monetary system of Ukraine and provided reasonable recommendations.

Keywords: monetary system, exchange rates, system approach, devaluation, revaluation, inflation, currency restrictions.

Постановка проблеми. Валютна система є механізмом, який зв'язує економіки окремих країн в єдине світове господарство. Головне завдання валютної системи – забезпечення

умов для міжнародних економічних відносин. Визначальною рисою валютної системи є валютний курс, який характеризує стан стабілізації економіки та впливає на валютні операції в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регулювання та стабілізації валютної системи, валютного ринку вивчали низка зарубіжних вчених, серед них: Дж.М. Кейнс [8], Р. Мандел [2], С. Фішер [1] та ін. Також праці вітчизняних вчених дають змогу встановити проблеми ефективності валютної системи та фінансових інструментів стабілізації валютного курсу, а саме: О. Береславської [6], І. Бураковського [5], Н. Бодрова [7], В. Козюка [9], Г. Мироненка [14], О. Черняк [15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак більша частина науковців у своїх працях акцентує увагу на основних проблемах валютної системи та курсу. Питання дослідження взаємозв'язку світової валютної системи, валютних систем окремих країн та розробка механізму стабілізації національної валюти на основі системного підходу є недостатньо вивченими.

Мета статті полягає у розробці механізму стабілізації валюти на основі системного підходу, зокрема, стабілізації валютної системи України в умовах кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У своєму розвитку світова валютна система пройшла кілька етапів. Кожен етап відрізняється основними принципами функціонування системи, але має певну спадкоємність по відношенню до попереднього.

Докладну характеристику класичних систем стабілізації валютної системи відображено в таблиці 1.

З проведеного дослідження можна зробити висновки, що в сучасних умовах ведення бізнесу і розвитку міжнародних валютних відносин провідне та основне місце займає ямайська валютна система як одна з найбільш економічно-ефективних та розвинутих систем, де

валютний курс, як і будь-яка інша ціна, визначається ринковими силами – тобто попитом і пропозицією.

На сьогодні стан валютної системи України є вкрай важкий, а основний регулятор валютної політики та курсу – Національний банк України (НБУ) не має вирішального впливу на формування валютної виручки внаслідок багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів:

- 1) різке падіння курсу гривні (девальвація);
- 2) невизначеність гривні як основної валюти;
- 3) нестабільні, різкі інфляційні процеси в країні;
- 4) спекулятивні процеси в країні внаслідок підвищення попиту іноземну валюту (долар США, євро);
- 5) недовіра до банківської системи України, внаслідок якої населення знімає свої депозити з банківського сектору, а відтак, банківська система починає руйнуватися під низкою несприятливих чинників;
- 6) ситуація на сході України, внаслідок якої 20% сектору економіки не працюють і не створюють національний продукт.

Тому національна валюта України на сучасному етапі різко знецінена, що обумовлено стрімким відтоком іноземного капіталу, зменшенням обсягів валютних надходжень

в країну та зміною валютно-курсової політики Національного банку внаслідок введення політики гнучкого курсоутворення та обмеження втручання НБУ у формування його динаміки шляхом проведення валютних інтервенцій [12, с. 45].

Отже, зважаючи на це, можна сказати, що українська валютна система ще не увійшла до ямайської (європейської) валютної системи, а перебуває на стадії переходу між ними, де спостерігається абсолютна залежність валютної системи України до долара США.

Основні умови переходу України до європейської валютної системи:

- 1) економічні важелі переходу:
 - а) зниження галопуючого рівня інфляції;
 - б) оптимальне підвищення курсу української гривні до інших міжнародних валют, зокрема долара та євро, та встановлення регулюючого механізму її стабілізації;
 - в) скорочення дефіциту державного бюджету;
 - г) погашення всіх своїх зовнішніх боргових зобов'язань, в тому числі з МВФ;
 - д) збільшення золотовалютних резервів держави завдяки стабілізації валютної системи та зменшення дефіциту платіжного балансу (перевищення експорту над імпортом унаслідок, зокрема, збільшення експорту с/г продукції);

Таблиця 1

Докладна характеристика класичних систем стабілізації валютної системи

Валютна система	Основні принципи функціонування	Переваги	Недоліки
Паризька та Генуезька (золотовалютна система)	Золото – головна міжнародна розрахункова одиниця. Валютний курс розраховувався на основі запасів золота. Центральні банки країн-членів повинні були підтримувати можливі значні відхилення валютних курсів своїх грошових одиниць	Стабільність вал. курсу і цін. Стабільність економічної ситуації на ринку. Регулювання платіжного балансу та вал. курсу проводилося автоматично	Складність економічного регулювання. Повна залежність від видобутку золота та його поставок
Бреттон-Вудська система	Золото зберегло функцію світових грошей. Однак одночасно викор. резервні валюти – долар США, англійський фунт стерлінгів. Початок та поступове укріплення американського долара на світовій економічній арені. Встановлені фіксовані вал. курси. Створено Міжнародний валютний фонд та Міжнародний банк реконструкції та розвитку	Вільна конвертованість валюти. Відносна стабільність вал. курсу. Американський долар монополізує світовий ринок та дає США диктувати свої умови на валютному ринку	Чутливість валютних систем (ВС) до зовнішніх умов та кризових явищ. Позбавлення гнучкості ВС. Втручання держави в систему стабілізації валюти та її регулювання. Відчувається залежність валют окремих країн
Ямайська (європейська) система	Золото як валюта офіційно скасована та скасування золотих паритетів – прив'язка валют до золота. Введено стандарт СПЗ (спеціальні права запозичення), що має використовуватися в якості світових грошей, а також для встановлення обмінних курсів валют. Офіційні резервні валюти: долар США, євро, англійський фунт стерлінгів, японська єна	Плаваючий валютний курс, який формується на основі попиту і пропозиції на валютному ринку.	Різке коливання валютних курсів. Ріст інфляції внаслідок росту валютного курсу Різка прив'язка валют країн до офіційних міжнародних валют (долара США та євро), яка має ефект зворотної сили від їх зміни

Джерело: складено автором за джерелами [4; 9; 11]

е) забезпечення надійної міжнародної торгівлі з країнами ЄС та збільшення нашої частки продукції в загальній продукції ЄС;

2) організаційно-правові важелі:

а) приведення законодавства України до рівня міжнародного в усіх сферах життя суспільства;

б) поглиблення політичної співпраці України з ЄС та вступу до неї на засадах прозорості, економічної обґрунтованості з дотриманням усіх європейських правил;

3) соціальні важелі:

а) підвищення рівня життя суспільства;

б) підвищення рівня мінімальної з/п та прожиткового мінімуму до європейських стандартів якості життя;

в) розвиток інфраструктури в медичній галузі, освітній та культурній.

Тільки створення цих умов дасть в довгостроковій перспективі результат та зумовлять підґрунтя до переходу валютної системи України на якісно новий рівень функціонування банківської сфери, економічної та громадського життя.

Однак ще одним інструментом регулювання валютної системи та валютного курсу є застосування методичних підходів регулювання та фіксації валютного курсу.

Використовуючи дані проведеного аналізу, можна узагальнити, що набір методів регулювання та стабілізації валют потрібний насамперед для ефективного та стабільного розвитку національної валюти, а відтак, і всієї сукупності економічних процесів та грошово-кредитної політики в цілому.

Найбільш дієвими методами є методи девальвації та ревальвації, однак вони різко впливають на всю економічну ситуацію що в

подальшому може спричинити негативні наслідки для населення як основного споживача продукції [8, с. 150].

Найбільш вживаним в сучасних умовах є метод валютних інтервенцій (девизна політика), який застосовують в основному країни, які мають обмежені матеріальні ресурси та тримають, регулюють валютну систему за рахунок власних золотовалютних резервів, відповідно, витрачаючи величезні кошти для підтримання валютного курсу в стабільних умовах. Дані методи дають лише економічний ефект на функціонування валютної системи та не відображають, який саме вплив буде створюватись на учасників валютного ринку.

Однак в сучасних умовах ведення господарської діяльності та міжнародного співробітництва потрібен дієвий механізм реалізації системного підходу до стабілізації валют, який, в свою чергу, буде взаємодіяти з усіма ланками валютної системи та доповнювати їх. Системний підхід передбачає дослідження валютної системи як єдиного цілого в сукупності відношень і зв'язків між нею, тобто розглядається об'єкт, як множина цілого.

Отже, нами пропонується застосування системного підходу до стабілізації валюти та валютного курсу, який сприяє цілісності, ієрархічності, структурованості валютних систем.

Відтак, цей механізм дасть позитивний ефект в результаті об'єднання всіх ланок і підсистем в одне ціле та зумовить чітку фіксацію, контроль валютних операцій на ринку та регулювання валютного курсу.

Реалізація механізму стабілізації валют здійснюється:

1) за рахунок інструментів валютної системи;

Таблиця 2

Існуючі методичні підходи регулювання та фіксації валютного курсу

Інструменти та методи регулювання та фіксації валюти	Характеристика
Метод девальвації валюти	Передбачає спрямовані дії відповідних інституційних структур, унаслідок яких знижуються обмінні курси валюти власної країни. Цей метод має на початковій стадії негативний характер унаслідок того, що різко падає курс валюти, однак після завершення девальвації цей процес зумовлює в перспективі підняття економіки в усіх сферах і підвищення експорту продукції
Метод ревальвації валюти	Має протилежний зміст, пов'язаний з відповідними діями, спрямованими на підвищення курсу національної валюти. Переслідується мета – підняти імпорт продукції та загалом додатково стимулювати приплив інвестицій в країну
Метод валютної інтервенції (вливання додаткових коштів в економіку)	Цей метод може здійснюватися за рахунок використання власних золотовалютних резервів або за рахунок продажу цінних паперів, розміщених в іноземній валюті. Однак перший варіант найбільш поширений, оскільки передбачає додатковий спосіб інтервенції або вливань грошових коштів для погашення дефіциту платіжного балансу та втримання стабільного курсу валюти
Валютні обмеження	Являє собою систему нормативних правил, які регламентують права громадян і юридичних осіб ринку відносно обміну валюти своєї країни на іноземну, а також здійснення інших валютних операцій
Метод корекції облікових ставок Нацбанку	Є досить поширеним засобом впливу внаслідок підвищення облікових ставок, який прямо веде до підвищення курсу валюти і, навпаки, використовуючи боргові зобов'язання (казначейські векселі і т. д.)

Джерело: складено автором за джерелами [7; 8; 11]

Рис. 1. Механізм реалізації системного підходу до стабілізації валюти

Джерело: розроблено автором

2) у процесі використання методологічних підходів до стабілізації валют;

3) за рахунок структурованості та функціональних особливостей, які в повній мірі відображають склад та його структуру;

4) на засадах системності та чіткої послідовності всіх підсистем та важелів впливу на стабілізацію валюти.

Висновки. На основі проведеного дослідження виявлено такі закономірності:

1) класичні системи стабілізації валют в історичній ретроспективі не дають повного розуміння системи міжнародних розрахунків. Однак застосування європейської (ямайської) валютної системи сприяє стрімкому розвитку провідних країн світу;

2) країни, що розвиваються, знаходяться на перехідному етапі, тобто не в повній мірі використовують всі можливості та переваги європейської валютної системи, внаслідок чого вони найбільш чутливі до кризових явищ в економіці, нестабільної ситуації на міжнародному ринку торгівлі;

3) унаслідок переходу до іншої валютної системи (європейської) в окремих країнах спостерігаються негативні тенденції спаду національного виробництва, які відображені жорсткою залежністю національних валютних ринків до курсу міжнародних валют (долар США, євро).

У довгостроковій перспективі це веде до зниження курсу національної валюти до між-

народних, підвищення рівня інфляції, безробіття, зниження експорту продукції, від'ємного сальдо платіжного балансу та кінцевому результату – до збільшення боргових зобов'язань (надання кредитів МВФ, ЄБРР та інших міжнародних організацій).

Запропонований механізм реалізації системного підходу до стабілізації валют, який відображає чітку системність та комплексність усіх важелів та ланок системи, сприяє:

1) стрімкому розвитку всієї економічної сфери життя суспільства;

2) надає додаткові переваги і можливості в більш стрімкому і послідовному розвитку валютної системи;

3) розвитку банківської сфери як базової сфери валютних відносин;

4) у загальній сукупності підняттю рівня життя населення, зміцнення та, найголовніше, стабільності національної валюти, що веде до

економічного добробуту в усіх сферах ведення бізнесу та надає додаткових можливостей притоку іноземного капіталу в країну.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Fischer S. Financial crises and reform of the international financial system / S. Fischer // Review of world economics. – 2003. – Vol. 139, № 1. – P. 1–37.
2. Mundell R.A. Monetary problems of the international economy / R.A. Mundell, A.K. Swoboda. – Chicago: University of Chicago press, 1969. – 280 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://links.jstor.org/sici?sici=0013-0133.html>.
3. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
4. Арбузов С. Стан і перспективи розвитку грошово-кредитного ринку України / С. Арбузов, О. Щербакова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://arhive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vnbu/2012.
5. Бураковський І.В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України : навч. посіб. / І.В. Бураковський. – Харків : Фоліо, 2009.
6. Береславська О.І. Інструменти валютно-курсового регулювання та їх дієвість: світовий досвід і вітчизняна практика / О.І. Береславська // Механізми грошового та фондового ринків і їх вплив на розвиток економіки України ; за ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К. : Фенікс, 2008. – Т. 2. – С. 196–206.
7. Бодрова Н.Є. Валютний ринок України: стан, проблеми й перспективи / Н.Є. Бодрова // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2012. – № 1. – С. 103.

8. Кейнс Дж.М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей / Дж.М. Кейнс. – М., 1978.
9. Козюк В.В. Монетарні проблеми функціонування глобальної фінансової архітектури : [монографія] / В.В. Козюк. – Тернопіль : Астон, 2005. – 512 с.
10. Боринець С.Я. Розвиток сучасних грошово-валютних відносин (національний і міжнародний аспекти) / С.Я. Боринець. – К. : Педагогіка, 1997. – 246 с.
11. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения : [учебник для студ. высш. уч. завед.] / Под. ред. Л.Н. Красавиной. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 592 с.
12. Сколотяный Ю. Гривна/доллар / Ю. Сколотяный // Зеркало недели. – 2008. – № 48(727). – 20–26 декабря.
13. Кравчук Н.Я. Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору / Н.Я. Кравчук. – К. :Знання, 2012. – 782 с.
14. Мироненко Г. Чинники трансформації і перспективи збереження чинної світової валютно-фінансової системи / Г. Мироненко [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1746>.
15. Черняк О. Проблеми і перспективи розвитку світової валютної системи в умовах глобальної економічної кризи / О. Черняк // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010.– № 1(5). – С. 34–36.
16. Шаповалова С.М. Спеціальні права запозичення як інструмент глобалізації економіки / С.М. Шаповалова, Г.М. Карамішева // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9(111). – С. 17–23.